

»Invasion« af Hvidvingede og Kumlien's Måger *Larus glaucoides glaucoides* og *kumlieni* på Nolsø på Færøerne

JON FJELDSÅ og JENS-KJELD JENSEN

(With an English summary: An 'invasion' of Iceland and Kumlien's Gulls *Larus glaucoides glaucoides* and *kumlieni* to Nólsoy in the Faeroes)

De Hvidvingede Måger, der besøger Vesteuropa, er hyppigst unge hunner. Efter en langvarig kuldeperiode omkring Grønland i november-december 1982 fik Færøerne besøg af et større antal fugle med en afvigende alders- og kønsfordeling. Mange af fuglene synes at tilhøre en bestand af underarten kumlieni fra det nordlige Baffin Island, der hidtil knapt er kendt fra Europa.

Indledning

Under jagt på Svartbage *Larus marinus* og Gråmåger *Larus hyperboreus* til spisebrug blev der fra 6. januar til 2. februar 1983 på Nolsø på Færøerne skudt hele 24 adulte og 14 juvenile Hvidvingede Måger *Larus glaucoides*. Adulte Hvidvingede Måger ses ellers kun meget lejlighedsvis her. J.-K.J. har kun set fire de sidste otte år, hvorimod juvenile ses jævnligt. Hvad der iøvrigt var bemærkelsesværdigt var, at mange af fuglene havde mere eller mindre tydelige grå afskygninger på de ellers hvide vingespidser, hvilket kunne antyde indslag af Kumlien's Måger, underarten *kumlieni* fra Baffin Island og nordspidsen af Labrador, Canada, snarere end den grønlandske nominatrace.

Trækbilledet

»Invasionen« begyndte med nogle enkelte måger 6. og 7. januar, og toppede i dagene 10.-14. januar. For eksempel blev der på ca 5 timer den 10. januar set 24 adulte fugle flyve forbi Nolsøs nordspids (kun én skudt). Ialt kan invasionen have omfattet nogle hundrede fugle, hvoraf enkelte blev en tid i området. Som nævnt blev den sidste fugl skudt 2. februar. Kønsfordelingen blandt de skudte fugle var 17 hunner mod 7 hanner. Ifølge et samlet materiale på 64 fugle indsamlet over en årrække

(J.-K. J.) besøges Færøerne i normale år helt overvejende af yngre hunner (96% hunner, 92% imm.).

Hele perioden november-december 1982 og januar 1983 havde på Færøerne været præget af usædvanlig blæst, hovedsageligt fra vest. Området ved Grønland og Labrador havde de laveste temperaturer registreret siden regelmæssige målinger påbegyndtes i 1874 i Grønland. Temperaturen på Grønland var i gennemsnit ca 15° under normalen i sidste decemberhalvdel. Formentlig har denne kulde fået fuglene til at forlade deres normale vinterkvarter. Indenfor Grønland ligger overvintringsområdet for adulte fugle mest i åbentvandsområdet syd for Disko Bugt (Salomonsen 1967).

Fuglene må have fløjet et stykke tid uden føde, for alle på nær to var meget afmagrede. De blev fundet uanvendelige til spisebrug, hvilket er årsagen til, at så relativt få blev nedlagt. De 17 hunner vejede 530-820, i gennemsnit 668 g; de 7 hanner 750-890, i gennemsnit 811 g.

For 20 fugles vedkommende blev maverne undersøgt. 14 viste sig at være tomme, to indeholdt en uidentificeret grødet, hvidlig masse; én havde rester af en Lunde *Fratricula arctica*, bl.a. hovedet; to indeholdt hver en hel, meget fed Lille Stormsvaler *Hydrobates pelagicus*; én havde et intakt kondom samt lidt tang. Én fugl havde for længe siden været beskudt med

luftbøsse. En havde kropshulen fyldt med pentastomider (parasitiske orme).

Fuglenes oprindelse

Ingen af fuglene var ringmærkede. En nærmere vurdering af Nolsø-fuglenes racemæssige forhold og oprindelse er derfor kun mulig gennem morfologisk analyse. Vi har her kun behandlet de adulte individer. Disse blev alle målt og fotograferet, og der blev for de fleste fugles vedkommende lavet 1:1 tegninger af vingespidsernes farvemønstre. Dette materiale blev sammenlignet med samtlige adulte eksemplarer i Zoologisk Museum i København, American Museum of Natural History i New York og National Museum of Natural History i Washington D.C.

Nolsø-fuglene var meget konstante i oversidens generelle farvetone og i mål, inklusive en forholdsvis lang næbvinkel (g.sn. 32,9% af næblængden). Samtlige individer havde lyst grågul iris og en noget ufuldstændig mørkerød øjering. Denne konstans må udelukke, at der indgår hybrider med Thayers Måge *Larus thayeri* (der er stor med relativt kort næbvinkel, mørke øjne og mørke vingespids) eller andre store mågearter.

Variationen i vingespidsernes farvetegning i det undersøgte materiale fremgår af Fig. 1.

Måger af type 1 og 2, det vil sige umiskendelige Kumlien's Måger, er (bortset fra yngleområdet og det normale vinterkvarter, som anses for at strække sig ned langs Nordamerikas østkyst) kendt fra Godthåb 9. april 1905 og Nolsø 11. december samme år. Desuden opgives en juv. fra Holsteinsborg 29. oktober 1898 (Salomonsen 1967). Endelig var en hun fra Nolsø 1. februar 1983 af denne type.

Individer af »mellemtype« har, ifølge Fig. 1, vid udbredelse. Det fremgår således, at fugle fra Baffin Island, overvejende indsamlede ynglefugle, dækker et bredt spektrum med både typiske *kumlieni*-typer, som de kendes fra de fleste håndbøger, og individer med meget svage grå aftegninger, f.eks. kun en sart grå skygge langs yderfanen på yderste håndsvingfjer eller en grå »tunge« på inderfanen. Denne variationsbredde fremgår sjældent af håndbøgernes beskrivelser, selv om den påpeges allerede af Dwight (1925) og pointeres kraftigt af Smith (1966). Tilsyneladende er der altså en betydelig overlapning med de grønlandske fugle. Men ser vi nærmere på det grønlandske materiale, viser det sig, at overlapningen ligger udenfor den

egentlige yngletid. Hovedparten af fuglene af typerne 4-6 fra Grønland er nemlig taget i marts-april, med en del eksemplarer fra efterår og vinter. Eksemplarer fra 2., 10. og 20. maj og to fra august (uden dato) mangler rugepletter, og kan altså have været trækkende (normalt indfinder arten sig ved ynglekolonierne fra månedskiftet april/maj og forlader dem i løbet af august). Samtlige grønlandske fugle fra juni og juli er af type 7 (og 8). Hvis vi skal anse disse som repræsentative for den grønlandske ynglebestand, er der altså (bortset fra albinistiske individer) ingen overlapning i udseende mellem bestandene fra Baffin Island (*kumlieni*) og Grønland (*glaucoides*).

Ud fra denne udlægning tyder fordelingerne i Fig. 1 på, at adulte Hvidvingede Måger, som når så langt som til Island og Færøerne, kun delvist er af grønlandsk oprindelse og måske i vel så stor grad omfatter fugle fra Baffin Island. Den store individuelle variation i Baffin-Island-bestanden kunne indicere, at den var af hybrid oprindelse. Dette genspejles også i den brogede taxonomiske historie, idet f.eks. Dwight (1925) anså *kumlieni* som en hybridbestand mellem Hvidvinget og Thayer's Måge, og Stegmann (1934) og Fisher & Lockley (1954) anså den som en underart i et kompleks, der omfatter både Sølvmåge *Larus argentatus*, Thayer's og Hvidvinget Måge og den vestlige form *Larus californicus*. Det kan selvsagt ikke udelukkes, at Kumlien's Måge har en hybrid oprindelse. Men Smith (1966) har dokumenteret, at den idag kan leve sammen med såvel Thayer's Måge som Sølvmåge uden at hybridisere, og han har også vist hvilke etologiske mekanismer, som forhindrer hybridisering. Overlapning med Sølvmåge findes i hele det sydlige Baffin Island og i Hudsonstrædet, mens overlapning med den mere nordlige Thayer's Måge er begrænset til området ved nordgrænsen nordvest for Cumberlandhalvøen på Baffin Islands nordøstside, det vil sige lige overfor Disko Bugt. Ifølge Smith (1966) kan den store variation indenfor Kumlien's Måge forklares som en balanceret polymorfi, der skyldes assortativ parring (d.v.s. tendens til at individer med samme udseende danner par) kombineret med karakterforskydning, hvor resultatet afhænger af hvilke andre måger, bestandene lokalt er i kontakt med. Der, hvor Kumlien's Måge lever sammen med Sølvmåge (der har gule øjne), dominerer en brunøjet type, overvejende med vingespidstegning som type 1 på

SW. Baffin Island	2*	3	2	2	-	3	-	-
E. Baffin Island	2	3	4	3	2	6**	-	1
mar.-maj	-	1	-	2	2	3	8	-
jun.-jul.	-	-	-	-	-	-	9	1
Grønland aug.-nov.	-	-	-	1	2	1	10	-
des.-feb.	-	-	-	2	2	2	12	-
Island	-	-	-	2	1	2	-	-
Færøerne	2	-	-	3	7	8	5	1

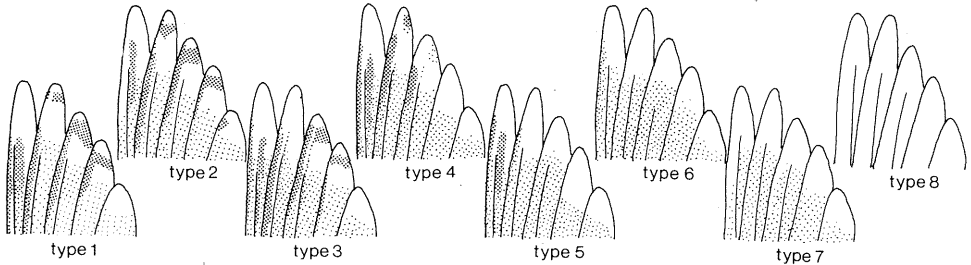


Fig. 1. Farvemønstret på vingspidserne af 122 adulte Hvidvingede og Kumlien's Måger *Larus glaucooides glaucooides* og *kumlieni* fordelt på geografiske områder og (for Grønland) årstid. Der indgår 24 fugle fra invasionen til Nolsø i 1983. Type 1 omfatter individer med sodgråt bånd over spidserne på håndsvingfjer Nr 2, 3, 4 og eventuelt 5 og grå yderfane på Nr 1, eventuelt også en mørk tunge udover Nr 1's inderfane; type 2 viser ligeledes mørkt bånd på Nr 2, 3, 4, (5), men hvid yderfane på Nr 1; type 3 viser mørkt bånd på Nr 3 og 4 og variabel Nr 1; type 4 viser kun meget svage grå pletter nær svingfjerspidserne og variabel Nr 1; type 5 viser på Nr 1 variabel yderfane men altid mere eller mindre tydelig grå tunge på inderfanen; type 6 viser grå yderfane på Nr 1, mens type 7 viser helt hvid yderfane på denne fjer, og type 8 er albinistisk. Enkel stjerne viser Smith's (1966) angivelse af hovedtypen i det meste af Baffin Island, dobbeltstjerne hans angivelse af hovedtypen i overlappingsområdet med Thayer's Måge *Larus thayeri*.

Colour patterns of the wing-tips of 122 adult Iceland and Kumlien's Gulls *Larus glaucooides glaucooides* and *kumlieni* by geographic areas and (for Greenland) season. 24 birds from the 1983 invasion to Nólsoy are included. An asterisk shows Smith's (1966) indication of the most numerous type in most Baffin Island, a double asterisk his indication of the main type in the overlap zone with Thayer's Gull *Larus thayeri*.

Fig. 1. I overlappingszonen mod Thayer's Måge (mørke øjne) dominerer en guløjet type, overvejende med vingspidser af type 6. Som en indikation på, at også fødekongurrence skaber selektion, nævner Smith (1966), at Kumlien's Måge viser særlig konstant størrelse og næbform i overlappingszonen.

Konklusion

At mågeinvasionen til Nolsø i januar-februar 1983 omfattede guløjede individer med meget mørk rød øjerand, meget konstante mål og overvejende vingetegninger af type 5 og 6 tyder på, at vi især har haft at gøre med *kumlieni*-individer fra de aller nordligste ynglebestande, der yngler i kontakt med Thayer's Måge.

Det foreliggende skindmateriale fra Grønland tyder på, at fugle fra disse bestande tit optræder ved grønlandske kyster på træk og til dels også om vinteren, og eventuelt også når Island. De har altså mulighed for at overvintre

sammen med typiske grønlandske Hvidvingede Måger, og et mindre antal sådanne fugle synes da også at have været med i Nolsø-invasionen.

Denne konklusion rejser, sammen med erkendelsen af Kumlien's Måges variable karakterer, behov for en mere kritisk bedømmelse af de racemæssige tilhørsforhold for de Hvidvingede Måger, som besøger europæiske kyster.

Summary

An 'invasion' of Iceland and Kumlien's Gulls *Larus glaucooides glaucooides* and *kumlieni* to Nólsoy in the Faeroes

Iceland Gulls *Larus glaucooides* wintering around the Faeroe Islands normally comprise mainly juvenile and immature females. However, an invasion of maybe some hundred adult birds was recorded around the island of Nólsoy in January 1983. 24 adults and 14 juveniles were collected. Most were very meagre and had empty stomachs.

The invasion took place after a long period of

strong westerly winds and with extremely low temperatures in the normal wintering area for adult birds in Greenland and adjacent Canadian waters.

Most of the adult gulls deviated from the nominate subspecies from South and West Greenland normally assumed to visit Europe in having some faint gray shades on the normally white parts of the wing-tip. One bird had a prominent slate-gray wing-tip pattern. Faint gray shades along the outer web or as a tongue along the inner web of the outer primary occurred also in several of 58 examined museum specimens from Greenland, but this seems best to be explained as a result of visits from the Baffin Island populations outside the nesting season. Baffin Island birds are extremely variable, ranging from brown-eyed birds with distinctly patterned primaries to yellow-eyed birds with near-white primary tips, the latter dominating in the zone of sympatry with the more northern Thayer's Gull *Larus thayeri* (Smith 1966).

Judging from comparison of collected specimens, the invasion seemed to comprise mainly *kumlieni* specimens from the marginal populations north of the Cumberland Peninsula, Baffin Island, together with a few birds of Greenlandic origin. This conclusion, to-

gether with the recognition of a remarkable variability in the Baffin Island population, urges a critical reconsideration of the taxonomic position of the Iceland Gulls visiting European coasts.

Litteratur

- Dwight, J. 1925: The gulls (Laridae) of the world; their plumages, moults, variations, relationships and distribution. – Bull. Am. Mus. nat. Hist. 52: 63-402.
- Fischer, J. & R.M. Lockley 1954: Sea-birds. – Collins, London.
- Salomonsen, F. 1967: Fuglene på Grønland. – Rhodos, København.
- Smith, N.G. 1966: Evolution of some arctic gulls (*Larus*): An experimental study of isolating mechanisms. – Orn. Monogr. 4. – AOU, Allen Press, Lawrence, Kansas.
- Stegmann, B. 1934: Über die Formen der grössen Möwen (»subgenus *Larus*«) und ihre gegenseitigen Beziehungen. – J. Orn. 82: 340-380.

Modtaget 11. juli 1983

Jon Fjeldsá, Zoologisk Museum,
Universitetsparken 15, 2100 København Ø, Danmark
Jens-Kjeld Jensen, 3815 Nólsoy, Færøerne



Grønirisker. Foto: John Larsen.